

ג. שני יסודות האמונה בתורה

והיסוד השמיני - הוא תורה מן השמים¹⁷. והוא, שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בידינו היום הזו¹⁸ - היא התורה שניתנה למשה, ושהיא כולה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה אליו כולה מאת ה' הגעה שקורים אותה על דרך ההשאלה "דיבור", ואין יודע איכות אותה ההגעה אלא הוא עליו השלום, אשר הגיעה אליו. ושהוא במעלת לבלר שקורין לפניו והוא כותב כולה, תאריכיה וסיפוריה ומצוותיה, וכך נקרא "מחוקק"¹⁹.

הערות - ילמד ענוים דרכו

17 פירוט היסודות: כל התורה מאת ה'; משה קיבל אותה כנבואה; משה היה כסופר שמקריאים לו והוא כותב; אין הבדל בין הפסוקים בקדושתם; תורה שבעל פה מאת ה' היא ולא ממשה או אחרים.
18 עיין באיגרת תימן שכתב: "הבטיחנו הקדוש ברוך הוא בתורתו ואמר, כי בהיותם מכריחים אותו לאחוז בסברתם, שנאמר: 'ועבדתם שם אלוהים אחרים מעשה ידי אדם', אבל בכל זה לא יהיה זה בכלל בכל הארץ, ולא תיכרת התורה ממנו לעולם. והבטיח ואמר: 'כי לא תשכח מפי זרעו'. וביאר לנו על ידי ישעיהו מבשר אומתנו, שהאות בינינו ובינו יתברך והמופת המורה שלא נאבד הוא קיום תורת ה' ודברו בינינו, שנאמר: 'ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפין לא ימוש מפין וכו'".

וד"ל ריה"ל בכוזרי א, סג: "החכמה הבאה בירושה מאדם הראשון, זאת אומרת החכמה המוחזקת על ידי העניין האלוהי, עברה מאדם רק אל זרעו של שם, שהוא בחיר בני נח. ומאז לא פסקה ולעולם לא תפסק מבחירי אנוש אלה". וזה על ידי השגחה מיוחדת. שורש זה הרחיב ריה"ל בכוזרי (מאמר ג) ביותר, שהשגחת ה' על ישראל, בין בגלות בין בזמן המקדש, היא המדריכה את ישראל בקביעת ההלכה. השכינה מוליכה את חכמי ישראל עד כדי שדבריהם נחשבים כשל תורה, ואנו מברכים "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו" אף על מצוות דרבנן. אולם הרמב"ם בעניין זה מדגיש יותר את הפן ששורש התורה ותוקפה הם ממשה, וכוונת הברכה "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו" היא לשמוע בקול חכמים שאמרו וכו'.

19 ד"ל הרמב"ן בהקדמתו לתורה: "היה נכון שיכתוב בתחילת ספר בראשית: 'ידבר אלוהים אל משה את כל הדברים האלה לאמר'?! אבל היה העניין להיכתב סתם, מפני שלא כתב משה רבינו התורה כמדבר בעד עצמו, כנביאים שמזכירים עצמם, כמו שנאמר ביחזקאל תמיד: 'ויהי דבר ה' אלי: בן אדם', וכמו שנאמר בירמיה: 'ויהי דבר ה' אלי לאמר'. אבל משה רבינו כתב תולדות כל הדורות הראשונים ויחוס עצמו ותולדותיו ומקריו - כשלישי המדבר. ולכן יאמר: 'ידבר אלוהים אל משה ויאמר אליו' - כמדבר בעד שניים אחרים. ומפני שהעניין כן, לא נזכר משה בתורה עד שנולד ונזכר, כאילו אחר מספר עליו. ואל יקשה עליך עניין משנה התורה, שמדבר בעד עצמו: 'ואתחנן' ואתפלל אל ה' ואומר, כי תחילת הספר ההוא: 'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל' - והנה הוא כמספר דברים בלשון אומרים.

והטעם לכתבת התורה בלשון זה, מפני שקדמה לבריאת העולם, אין צריך לומר ללידתו של משה רבינו, כמו שבא לנו בקבלה, שהיתה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה. הנה משה כסופר המעתיק מספר קדמון וכותב, ולכן כתב סתם.

אבל זה אמת וברור הוא, שכל התורה, מתחילת ספר בראשית עד 'לעיני כל ישראל' - נאמרה מפי של הקדוש ברוך הוא לאזונו של משה, כעניין שאמר להלן: 'מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו'".

מסלול 1: יום ה, ג אייר
מסלול 2: יום ה, ג אייר
מסלול 3: יום א, ד אייר
מסלול 4: יום ב, ג אייר

ואין הבדל²⁰ בין "ובני חם פוש ומצרים ופוט וכנען" (בראשית י, 1); "וישם אשתו מהיטבאל בת מטרד" (שם לו, ט) או "אנכי ה'" (שמות כ, ב), ו"שמע ישראל ה' אלהינו ה' אֶחָד" (דברים ו, ד). הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה קדושה אמת. ולא נעשה מנשה אצלם כופר ופוקר יותר מכל כופר אחר אלא לפי שחשב שיש בתורה תוך וקליפה, ושאלו התאריכים והסיפורים אין תועלת בהם, ומשה מדעתו אמרם²¹.

הערות - ילמד ענויים דרכו

20 שתי סיבות לכך שאין הבדל בין הפסוקים: א. ערך הפסוקים אינו נעוץ במה שהאדם לומד מהם אלא במי שאמרם; ב. כל דברי התורה אינם רק הפשטים הגלויים אלא גם הסודות הטמונים בעומקם, כמו שביאר בהקדמת המורה ובהקדמה לאבות. ותחילת כפירת המינים היתה שאמרו שעיקר המצוות - עשרת הדיברות, ועל כן ביטלו חז"ל את אמירת עשרת הדיברות בתפילת שחרית (ברכות יב, א). וכך גם עשו הרפורמים הראשונים, ואחר כך ביקורת המקרא. כל מי שרוצה לכפור בתורה ולהחליט בעצמו מה לקחת ומה לא - קובע את העיקרון שיש "תוך" ויש "קליפה" ואז הוא פתוח לבחור כרצונו...

מטעם זה התנגד הרמב"ם למה שנהגו במקצת המקומות לעמוד בזמן קריאת עשרת הדיברות: "כך היה ראוי לעשות בכל מקום שמנהגם לעמוד, צריך למונעם, בגלל מה שמגיע בזה מן ההפסד באמונה (ומה שמדמים) שיש בתורה מדרגות ומקצתה מעולה ממקצתה, וזה רע עד מאוד. ומן הראוי לסתום כל הפתחים, שמביאים לזאת האמונה הרעה" (שו"ת הרמב"ם סי' רסג).

הרמב"ם בהקדמתו לתורה ביאר שהטעם הוא שיש רובד פנימי לפסוקים - רצף שמות של הקב"ה: "עוד יש בידינו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, שהתיבות מתחלקות לשמות בעניין אחד, כאילו תחשוב על דרך משל כי פסוק 'בראשית' יתחלק לתיבות אחרות כגון 'בראש יתברא אלוהים' וכל התורה כן, מלבד צירופיהן וגימטרייתיהן של שמות. וכבר כתב רבינו שלמה בפירושו בתלמוד (רש"י לסוכה מה, א) עניין השם הגדול של ע"ב, באיזה עניין הוא בשלושה פסוקים: 'ויסע ויבא ויט'.

ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול. כי זה העניין יחייב אותנו לפסול ס"ת שיחסר בו ו' אחד ממילות אותם שבאו מהם ל"ט מלאים בתורה או שיכתוב ה' באחד משאר החסרים וכן כיוצא בזה. אף על פי שאינו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה. וזה העניין שהביאו גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר וכל התורה והמקרא ולחבר ספרים במסורת, עד עזרא הסופר הנביא שנשתדל בזה, כמו שדרשו מפסוק: 'ויקראו בספר בתורת האלוהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא'.

ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בעניין הזה שהזכרנו היה שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות. והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות ותקרא על דרך קריאתנו בעניין התורה והמצווה. ונתנה למשה רבינו על דרך קריאת המצוות ונמסר לו על פה קריאתה בשמות. וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי כולו רצוף ויתחלק לתיבות של שלוש שלוש אותיות, ולחלוקים אחרים רבים, כפי השימוש לבעלי הקבלה".

21 סנהדרין צט, ב; "תנו רבנן: 'והנפש אשר תעשה ביד רמה' - זה מנשה בן חזקיה, שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי. אמר: וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא 'ואחות לוטן תמנע' ויתמנע היתה פילגש לאליפז' וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה? יצאה בת קול ואמרה לו: 'תשב באחיק תדבר בכן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך'. ועליו מפורש בקבלה: 'הוי מושכי העוון בחבלי השווא וכעבות העגלה חטאה'. מאי כעבות העגלה? אמר רבי אסי: יצר הרע, בתחילה דומה לחוט של כוביא ולבסוף דומה לעבות העגלה".

וזהו ענין "אין תורה מן השמים", אמרו שהוא האומר שכל התורה כולה מפי הקדוש ברוך הוא חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו וזה הוא "פי דבר ה' בְּזֶה" (במדבר טו, לא) - יתעלה ה' ממה שאומרים הכופרים. אלא כל אות שבה יש בה חכמות ונפלאות למי שהבינו ה', ולא תושג תכלית חכמתה "אַרְפֶּה מֵאַרְץ מִדָּה וּרְחֵבָה מִנֵּי יָם" (איוב יא, ט). ואין לאדם אלא להתפלל כמו דוד משיח אלוהי יעקב שהתפלל: "גַּל עֵינַי וְאַבְיֵטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ" (תהלים קיט, יח).

וכן פירושה המקובל גם הוא מפי הגבורה, וזה שאנו עושים היום צורת הסוכה והלולב והשופר והציצית והתפילין וזולתם - היא עצמה הצורה שאמר ה' למשה ואמר לנו. והוא רק מוביל שליחות, נאמן במה שהביא. והדיבור המורה על היסוד הזה השמיני הוא אמרו (במדבר טז, כח): "בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלַחְנִי וכו' כִּי לֹא מִלְּבִי".

והיסוד התשיעי - הביטול²². והוא שזו תורת משה לא תבטל, ולא תבוא תורה מאת ה' זולתה, ולא יתוסף בה ולא יגרע ממנה לא בכתוב ולא בפירוש, אמר (דברים יג, א): "לֹא תִסֵּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ". וכבר ביארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בהקדמת החיבור הזה (=הקדמת הרמב"ם למשנה²³).

הערות - ילמד ענוים דרכו

22 אולם דעת רבי יוסף אלכו שיש אפשרות שינתנו מצוות חדשות, אם יהיה מעמד הר סיני מחדש. וטעמו שהתורה עניינה לתקן אותנו ואינה חכמת ה' שאינה משתנה. וכשאנחנו נשתנה - נקבל הדרכות חדשות המתאימות למדרגה החדשה. והמהר"ל ביאר שאין מחלוקת: התורה שניתנה מהשמים היא שלמה, אולם בתוכה יש רבדים גבוהים ונמוכים, ולעתיד לבוא יתגלו לנו מדרגות של חידושים בתורה שיצרו מהפך במצוות, ואין זה שינוי, כי גם השינוי כתוב בתורה עצמה ובמסורת: "מצוות בטלות לעתיד לבוא".

רבי יוסף אלכו דחה את המקור שהביא הרמב"ם מהפסוק "לא תוסף עליו וכו'" שהרי שם פירשו חז"ל הכוונה שלא לשנות את המצוות הקיימות, כגון חמש פרשות לתפילין. אולם אין כוונתם שלא נתן תורה חדשה, אם ה' ירצה.

23 שם ביאר הרמב"ם שאין הנביא יכול לומר דבר בענייני הלכה על פי נבואתו. רק נבואת משה היתה "תורה". הסיבה לכך קשורה ליסוד השביעי - נבואת משה, שרק היא יכולה היתה לקבל תורה אלוהית, ולכן אין היא בת שינוי - מו"נ ב, לט: "מכיוון שדיברנו על מהות הנבואה והגדרנו את אמיתתה, והבהרנו שנבואת משה רבנו נבדלת מנבואת זולתו, נאמר שמההשגה הזאת לבדה התחייבה הקריאה אל התורה. כי לקריאה זאת שקרא אותנו משה רבנו לא קדמה כמותה מצד אף אחד מן הידועים לנו מאדם ועד אליו, ולא היתה אחריו כמותה מצד אף אחד מנביאיו. כן יסוד תורתנו הוא שלא תהיה זולתה לעולם. לכן, לפי דעתנו, לא היתה תורה ולא תהיה אלא תורה אחת והיא תורת משה רבנו. והסבר לכך, על-פי הכתוב בספרי הנבואה והמופיע במסורת, הוא שאף אחד מכל הנביאים שקדמו למשה רבנו, כגון האבות, שם, עבר, נוח, מתושלח וחנוך, לא אמר מעולם אל קבוצה של אנשים: האל שלחני אליכם וציווני לומר לכם כך וכך ואסר עליכם לעשות כך, וציווה עליכם לעשות כך. לא הכתוב בתורה ולא מסורת אמיתית מעידים על דבר כזה. אלא אל הללו באה רק התגלות מן האל, כפי שהסברנו. מי שגבר עליו אותו שפע, כגון אברהם, אסף את האנשים וקרא להם בדרך הלימוד וההדרכה אל האמת שהשיג. כן היה אברהם מלמד את האנשים ומבאר להם בראיות עיוניות שיש לעולם אלוה אחד ושהוא ברא את כל זולתו, ושאיין ראוי לעבוד אותן תמונות

מסלול 1: יום ה, ג אייר
מסלול 2: יום ה, ג אייר
מסלול 3: יום א, ד אייר
מסלול 4: יום ב, ג אייר

שאלות מנחות:

- ♦ מה הקשר בין העיקר השביעי לשמיני ולתשיעי?
- ♦ האם ניתן לומר שהעיקר השביעי נכתב כנגד נביאי השקר, השמיני - כנגד המינים, והתשיעי - כנגד הנצרות והאסלאם?

הערות - ילמד ענוים דרכו

ולא דבר מן הנבראים, והיה כורת עם האנשים ברית על זאת ומושך אותם בנאומים יפים ובמעשים טובים כלפיהם. הוא מעולם לא אמר: האל שלחני אליכם, וציווני ואסר עלי. גם כאשר נצטווה על המילה, הוא ובניו ובני ביתו, מל אותם ולא קרא את האנשים אל זאת בצורת קריאה נבואית. הרי מבין אתה את הכתוב בתורה על אודותיו: 'כי ידעתיו למען אשר יצַוָה... הרי שהתברר שפָּעַל בדרך הצוואה בלבד... כך היה הדבר לפני משה רבנו. ואילו משה - יודע אתה אשר נאמר לו, ומה אמר, ואת דבר כל העם אליו: 'היום הזה ראינו כי ידבר אלוהים את האדם וחי'.
אשר לכל הנביאים מבינינו שבאו אחרי משה רבנו - יודע אתה את נוסח סיפוריהם כולם ושהיו בחינת מטיפים לאנשים, קוראים אל תורת משה, מאיימים על המואסים בה, ומבטיחים שכר למישרים ללכת בדרכה. כן מאמינים אנו שהדבר הזה תמיד, כפי שאמר: 'לא בשמים היא'...
כן חייב להיות, כי דבר שלם במידה המרבית האפשרית במינו, אי-אפשר שיימצא במינו אחר, אלא כשהוא חסר אותה שלמות... כן התורה הזאת, שהבהיר שהיא מאוזנת...
נמצא שהעובדה שרק משה קיבל נבואה מן האל עצמו, היא שאפשרה את קבלת התורה, שהיא תורה שלמה שמחייבת את כולם. ולכן אין היא בת שינוי הן מפני שלא יהיה עוד נביא שיזכה למדרגה זו הן מפני שהיא חכמת ה', וודאי שהיא שלמה ואינה צריכה שדרוג ושינוי. אם כן, שלושת העיקרים - שביעי-שמיני-תשיעי - קשורים זה בזה ונובעים זה מזה.

מסלול 1: יום ד, ג אייר	מסלול 3: יום א, ד אייר
מסלול 2: יום ה, ג אייר	מסלול 4: יום ב, ג אייר